

Nr 181.

Utlåtande i anledning av väckta motioner i syfte att stärka de kulturella förbindelserna mellan Sverige och Finland.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Nils Theodor Larsson* (I: 4) och den andra inom andra kammaren av herr *Ericsson* i Näs m. fl. (II: 2), har hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om omedelbar utredning och förslag angående förverkligande av motionens syften.

Till stöd för detta yrkande ha i motionerna anförts huvudsakligen följande.

I det nordiska samarbetet och bland de nordiska länderna intar Finland i många fall en särställning, betingad av bland annat dess geografiska läge. Detta har medfört, att Finland på en rad områden inte kunnat knyta an till den nordiska gemenskapen på sätt som vore önskvärt. Att ytterligare stärka de kulturella förbindelserna över Bottenhavet framstår därför som något eftersträvansvärt.

Enligt avtal av den 17 november 1949 mellan Finlands och Sveriges regeringar har vissa under åren 1939—1946 av Sverige till efter den 1 september 1939 Finland beviljade krediter förenats till s. k. sammanslagen kronkredit å sammanlagt 362 462 000 kronor.

Denna summa har vidare utökats med räntorna per 31 december 1949 på vissa av nämnda krediter samt särskilda skulder på 41 881 064 kronor. Vidare har till krediten fogats räntorna per 31 december 1949 på de s. k. exportkreditväxlarnas andelsbevis, vilka utgivits av finska staten och betalats av svenska exportkreditnämnden. Den sammanlagda kronkrediten belöper sig sålunda till 455 072 068 kronor 44 öre (i november 1953). Den årliga räntan är 3 procent och erlägges två gånger per år, 30 juni och 31 december. Amorteringen börjar år 1959 och sker genom 25 lika stora årliga rater.

Av ovannämnda kronkredit kunde avskiljas t. ex. en tiondel till ett specialkonto, vars årliga 3 procent ränta skulle användas att främja de kulturella förbindelserna mellan Sverige och Finland.

Den centrala ställning som föreningarna Norden sedan årtionden innehar inom det nordiska samarbetet och den omständigheten, att deras allmänna verksamhet uttryckligen syftar till ett allsidigt främjande av kulturförbindelserna mellan de nordiska länderna borde motivera att en del av de medel, som skulle ställas till förfogande, kunde användas för att trygga dessa föreningars allmänna verksamhet i respektive länder. Den del

av räntorna, som faller på ovannämnda specialkonto, kunde av finska staten erläggas med hälften i svenska kronor till föreningen Norden i Sverige och den andra hälften i finska mark till föreningen Pohjola-Norden i Finland.

Dessa föreningar skulle vardera tillsätta en stipendienämnd som i samarbete skulle handha fondens verksamhet med redovisningsskyldighet till staten.

Hur stor del av kronkrediten som skulle avsättas till specialkonto samt vidare fördelningen på föreningarna Nordens allmänna verksamhet och stipendiefond torde behöva utredas.

Statsutskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden i ärendet av fullmäktige i riksbanken, Sveriges Finlandsföreningars riksförbund och svenska föreningen Norden.

Fullmäktige i riksbanken ha anfört huvudsakligen följande.

Fullmäktige utgå från att fullmäktige icke hava att yttra sig över vad motionärerna anfört angående önskvärdheten av att främja de kulturella förbindelserna mellan Sverige och Finland samt angående de svenska och finska föreningarna Nordens verksamhet i sådant syfte.

Därest det anses motiverat att stöd lämnas från svenska statens sida för att främja de kulturella förbindelserna med Finland, bör enligt fullmäktiges mening detta icke ske i den form som motionärerna tänkt sig, nämligen att en del av avkastningen av Sveriges fordran på Finland skulle ställas till förfogande för ifrågavarande ändamål. I enlighet med de principer, som numera få anses vedertagna, bör i stället under nämnda förutsättning medel anvisas över budgeten.

Sveriges Finlandsföreningars riksförbund — som är en sammanslutning av fadderortsrörelsens länsorganisationer och andra för Finland verksamma föreningar — har framhållit, att riksförbundet utgör den mest omfattande förbindelsen av kulturell art mellan Sverige och Finland.

Med hänsyn till Finlands sär läge i Norden anhåller riksförbundet om ekonomiskt stöd till sin verksamhet i samband med de väckta motionerna om ett eventuellt särkonto för kulturutbyte mellan Sverige och Finland och utredning av åtgärder för att stärka de kulturella förbindelserna med Finland.

Svenska föreningen Norden har anfört bland annat följande.

Behovet av en större fond, sådan som motionärerna föreslår, har länge varit starkt kännbart. Medan åtskilliga fonder, en del av betydande storlek, har till ändamål att stödja kulturutbytet mellan övriga nordiska länder, existerar märkligt nog ingen mera avsevärd fond för dylikt utbyte mellan Finland och Sverige lika litet som för utbyte mellan Finland och det övriga Norden. En kortfattad översikt över viktigare bestående fonder med nordiskt syfte torde vara ägnad att belysa situationen.

Bortsett från Wenner-Grenska Samfundet, som är speciellt inriktat på forskning, finns endast en större fond, som berör fler än två nordiska länder. Det är Clara Lachmanns fond med ett kapital på 2 milj. kronor. Ändamålet är att främja samarbetet mellan Danmark, Norge och Sverige. Finland är uteslutet.

För samarbetet mellan Sverige och Danmark har under senare år bildats två fonder med vardera cirka 300 000 kronor i fondkapital. Den ena disponeras av den svenske ambassadören i Köpenhamn, den andra handhas av en särskild styrelse i Stockholm. Dessutom finns två stipendiefonder på vardera cirka 100 000 kronor.

Det svensk-norska utbytet främjas av de båda svensk-norska samarbetsfonderna, en i vardera landet, med fondkapital på 2 300 000 svenska kronor respektive 3 000 000 norska kronor. De bildades 1949 av medel, som uppkommit genom Svenska Norge-hjälpens verksamhet. Fondernas stadgar är fastställda av respektive regeringar, vilka också utsett styrelserna, och administrationen sköts av föreningarna Norden. Två mindre svensk-norska fonder, vardera på cirka 100 000 kronor, förvaltas av styrelser tillsatta av föreningarna Norden.

Fondet för dansk-norsk samarbeid upprättades 1949 med hjälp av medel uppkomna genom dansk hjälpverksamhet till förmån för Norge. Fondkapitalet är 16 573 000 norska kronor.

För utbyte med Island finns mindre fonder både i Danmark och Norge.

Det stöd, som de här nämnda fonderna kunnat ge det nordiska kulturella samarbetet och utbytet, har varit utomordentligt betydelsefullt, inte minst när det gäller att främja den ömsesidiga kunskap om länderna, vilken är en nödvändig förutsättning för det vidgade nordiska samarbete, som för närvarande eftersträvas på nästan alla områden. Som framgått berörs emellertid icke Finland av dessa fonders verksamhet. Den särställning detta land av bekanta skäl kommit att inta, och som bland annat hindrat det att ansluta sig till det nordiska rådet, gör att det icke blott ter sig djupt beklagligt att utbytet över Bottenhavet saknar det stöd, som en stor kulturfond skulle kunna skänka, utan i synnerhet påkallat att en betydande dylik fond snarast skapas som ett led i strävandena att trots rådande förhållanden knyta banden fastare mellan Finland och Sverige och därmed också det övriga Norden.

Det tillvägagångssätt, som motionärerna föreslår, bör enligt föreningen Nordens uppfattning vara framkomligt. Det kan väl för övrigt sägas ha något släkttypiskt med de åtgärder, som ledde till bildandet av de svensk-norska och dansk-norska samarbetsfonderna. I sammanhanget förtjänar erinras om att de kulturella kontakterna mellan Finland och Förenta staterna i avsevärd utsträckning främjas genom nämnden för Finland-Amerika-stipendier, vilken förfogar över betydande medel, uppkomna på grundvalen av Finlands krigsskuldbetalning till Förenta staterna.

Utän tvivel erbjuder den finansiella situation, som motionärerna hänvisar till, ett utomordentligt tillfälle för den svenska staten att utan alltför kännbara offer göra en insats som på lång sikt skall visa sig gagnarrik och fruktbärande, ej endast för Sverige och Finland utan för Norden som helhet. Tillfället torde knappast återkomma, och får det gå outnyttjat förbi, torde möjligheterna att senare reparera skadan vara små. Att en statlig insats är nödvändig för att få till stånd en fond av det format, som erfordras, torde vara uppenbart.

Tidigare svensk hjälp till Finland, vilken ju varit av mycket stor omfattning, har så gott som uteslutande avsett materiella behov, framkallade av krigsförhållanden. En åtgärd just nu i enlighet med motionärernas förslag skulle förvisso vara en värdig avslutning på den biståndsverksamhet, som tog sin början redan 1939.

Motionärerna tänker sig att den verksamhet, avkastningen av den föreslagna fonden skulle möjliggöra, skall handhas av föreningarna Norden i Sverige och Finland. Därvid skulle även vissa belopp användas för att trygga dessa föreningars allmänna verksamhet i respektive länder. Bakgrunden till förslaget anges av motionärerna vara den centrala ställning, som föreningarna sedan årtionden intar i de nordiska samarbetssträvandena, och tankegången torde väl böra uppfattas som ett uttryck för en önskan att ge den tilltänkta svenska insatsen en någon vidare nordisk syftning. Det ifrågasatta stödet vore i synnerhet för föreningen Pohjola-Norden, som har att kämpa med stora ekonomiska svårigheter, mycket välkommet. Redan ett rent administrationsuppdrag skulle emellertid av båda föreningarna betraktas som en lika hedersam som angelägen uppgift, vid vars lösande man icke skulle spara någon möda.

Stipendieverksamhet och allmänt utbytes- och upplysningsarbete synes böra vara den tilltänkta fondens centrala uppgifter. Det senare bör omfatta högre och lägre läroanstalter, det frivilliga folkbildningsarbetet och inte minst de stora organisationerna. En viss publikationsverksamhet torde i detta sammanhang bli påkallad. Slutligen framstår som en icke oväsentlig uppgift för fonden att stimulera och stödja det personliga utbyte, som kommit till stånd genom s. k. vänorts- och fadderortsförbindelser, men som på grund av avstånd, språksvårigheter och framför allt bristande medel icke kunnat ta den omfattning, som ter sig eftersträvansvärd. I synnerhet när det gäller ungdomsutbyte av olika slag skulle den medverkan, den föreslagna fonden kunna lämna, bli en viktig stimulerande faktor. För Finlands del borde fonden kunna lämna föreningen Pohjola-Norden ett välkommet stöd i dess strävanden att bland den finskspråkiga befolkningen öka kunskapen i svenska språket, vilken kunskap ju spelar den största roll inte blott för landets kontakter med Sverige utan med hela Norden.

Under återopande av det ovan anförda får föreningen Norden varmt tillstyrka, att en utredning företages i enlighet med motionärernas förslag.

Utskottet får i anledning av de förevarande motionerna för sin del framhålla betydelsen av ett alltjämt förstärkt utbyte på det kulturella området mellan alla de nordiska länderna. Såsom av den av svenska föreningen Norden lämnade redogörelsen framgår finnas för närvarande vissa fonder för främjande av samarbetet Sverige—Danmark, Sverige—Norge, Danmark—Norge samt Danmark—Island och Norge—Island. Finland beröres icke av dessa fonders verksamhet. Att märka är emellertid att ifrågavarande fonder tillkommit i en helt annan ordning än vad som skulle bli fallet vid ett realiserande av motionärernas ifrågavarande förslag. Utskottet är ense med fullmäktige i riksbanken om att ett främjande av de kulturella förbindelserna mellan Sverige och Finland icke lämpligen bör ske i den form motionärerna tänkt sig utan — därest så kan befinnas erforderligt — genom anvisande av medel över statsbudgeten. Erinras må, att till föreningen Norden utgå vissa belopp (för lektoratsverksamhet och för lärarutbyte) — 93 500 kronor — ur det på riksstaten under åttonde huvudtiteln uppförda anslaget till främjande av nordiskt-kulturellt samarbete. Det torde enligt utskottets mening närmast böra ankomma på nämnda förening att taga

de initiativ för ett förstärkande av samarbetet mellan Sverige och något eller några av de andra nordiska länderna, som föreningen kan finna påkallade, och hos Kungl. Maj:t göra framställning i ämnet. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t med intresse följer utvecklingen på det område, som hänför sig till det kulturella samarbetet mellan de nordiska länderna, och därvid har sin uppmärksamhet riktad på i vad mån en förstärkning av kulturutbytet Sverige—Finland kan befinnas särskilt framträdande.

Utskottet, som alltså icke funnit sig kunna biträda det i ovannämnda motioner gjorda yrkandet, hemställer,

att motionerna I: 4 och II: 2 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 23 november 1954.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Närvarande: se under utlåtandet nr 180.

Reservation

av herrar *Nils Theodor Larsson, Nihlfors, Gustafsson* i Skellefteå, fröken *Vinge* och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Utskottet får i anledning av de förevarande motionerna för sin del framhålla betydelsen av ett alltjämt förstärkt utbyte på det kulturella området mellan alla de nordiska länderna. Såsom av den av svenska föreningen Norden lämnade redogörelsen framgår finnas för närvarande vissa fonder för främjande av samarbetet Sverige—Danmark, Sverige—Norge, Danmark—Norge samt Danmark—Island och Norge—Island. Finland beröres emellertid icke av dessa fonders verksamhet. Detta är en allvarlig brist som bör undanröjas.

Även om utskottet är ense med fullmäktige i riksbanken om att medel som kunna erfordras för stärkande av dessa förbindelser böra anvisas över statsbudgeten, anser utskottet i likhet med motionärerna att avsättningar till en fond av åsyftad karaktär lämpligen böra göras under de budgetår, då amorteringarna på den s. k. kronkrediten inflyta till den svenska statskassan.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 4 och II: 2, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om åtgärder för förverkligande av motionernas syfte.»
